

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΩΙΤΑΛΙΚΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ*

Ἡ ἐτυμολογικὴ διερεύνηση τοῦ κατωιταλικοῦ λεξιλογίου ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα τμήματα τοῦ καθόλου νεοελληνικοῦ ἐτυμολογικοῦ, γιατί ὁ ἐρευνητὴς ἔχει νὰ ὑπερκεράσει πολλὰ προβλήματα γιὰ νὰ δώσει σωστὲς ἢ πιθανὲς ἐρμηνεῖες σὲ λέξεις, οἱ ὁποῖες ἔχουν μεταβληθεῖ οὐσιαστικὰ τόσο στὸ φωνητικὸ-μορφολογικὸ ἐπίπεδο ὅσο καὶ στὸ σημασιολογικὸ ἀπὸ τὴν Κοινὴ Νεοελληνικὴ. Ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο G. Rohlfs τῆς μνημειώδους ἐργασίας του: *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris* [= *LGII*], Tübingen 1964, ἀποτελέσει σταθμὸ στὴν ἐρευνα γιὰ τὴν ἀποθησαύριση καὶ προέλευση τοῦ κατωιταλικοῦ νεοελληνικοῦ λεξικοῦ, γιατί κωδικοποιήθηκαν σὲ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο οἱ μακροχρόνιες ἐρευνες κυρίως τοῦ ἴδιου, καθὼς καὶ ὄλων τῶν ὑπόλοιπων μελετητῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων, οἱ ὁποῖοι ἀσχολήθηκαν ἔμμεσα ἢ ἄμεσα μὲ αὐτὰ τὰ θέματα. Λόγω τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ ἀνωτέρω ἔργου, ἐμφανίστηκαν ὀρισμένες μελέτες στὶς ὁποῖες γίνονταν προσπάθεια νὰ φωτιστοῦν ἐκεῖνα τὰ λήμματα τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονταν ὡς ἀγνώστου ἐτύμου, σκοτεινῆς προελεύσεως, ἢ προτείνονταν ἐρμηνεῖες διαφορετικὲς ἀπὸ τίς ἐπικρατοῦσες.

Τὸ *LGII* εἶναι ἀποκλειστικὰ ἐτυμολογικὸ-ἐρμηνευτικὸ λεξικὸ καὶ δὲν παρέχει παραδείγματα χρησιμοποίησεως τῶν λέξεων σὲ προτάσεις — δίνει μόνον σποραδικὰ σύντομες φράσεις, ἐνῶ τὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συνοδεύει πάντοτε τὴ λέξη μὲ πλῆθος παραδειγμάτων, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἀβίαστο προφορικὸ λόγο τῶν ντόπιων ὁμιλητῶν. Ὁ Ἄν. Καραναστάσης, συντάκτης τότε τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀνέλαβε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962 σειρὰ ἀποστολῶν στὰ ἐλληνόφωνα χωριὰ τῆς Κάτω Ἰταλίας, γιὰ τὴ συλλογὴ ὑλικοῦ τὸ ὁποῖο θὰ ἀναπλήρωνε αὐτὴ τὴν ἔλλειψη τοῦ *LGII*. Ὅλο αὐτὸ τὸ τεράστιο ὑλικὸ τὸ ἀποδελτίωσε, τὸ κατέταξε, τὸ ἐπεξεργάστηκε καὶ ὕστερα ἀπὸ κοπιώδη ἐργασία εἰκοσιδύο ὁλόκληρων ἐτῶν ἐξέδωσε τοὺς δύο πρώτους τόμους τοῦ μεγάλου του ἔργου: *Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Κάτω Ἰταλίας* [= *IAEIKI*], Ἀθῆναι 1984-86, ποὺ καλύπτουν τὰ στοιχεῖα Α-Ι. Ὅπως

* Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ μελετήματος θὰ δημοσιευθεῖ στὸ ἐπόμενο τεῦχος.

διαφαίνεται, θά χρειαστοῦν ἄλλοι τρεῖς ὀγκώδεις τόμοι γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἐργασία.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τυπολογικὸ καὶ σημασιολογικὸ τμῆμα, τὸ ὁποῖο διανθίζεται μὲ δεκάδες, πολλὲς φορές, παραδείγματα, περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἔτυμολογικὸ μέρος, ὅπου παρουσιάζεται μὲ ἐξαιρετικὴ προσοχὴ ἡ προέλευση τῶν λέξεων, ὅπως αὐτὴ προκύπτει ἀπὸ τὴ χρῆση τοῦ *LGII*, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὲς σωστότερες ἐρμηνεῖες τοῦ Ἄν. Καραναστάση, ὁ ὁποῖος ἔχει λάβει ὑπόψη του καὶ τὰ δημοσιεύματα ποὺ ἐμφανίστηκαν ὕστερα ἀπὸ τὸ 1964. Τὸ τυπολογικὸ μέρος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ λέξη, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς τὸ κύριο λῆμμα, περιλαμβάνει τοὺς διαφοροποιημένους τύπους ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὰ διάφορα μέρη, τὰ ὁποῖα μνημονεύονται, ἀλλὰ συγχρόνως παρέχονται, ἰδίως γιὰ τὰ ρήματα, ὅλες οἱ μορφές τους, οἱ ὁποῖες ἐξετάζονται ἀναλυτικὰ στὸ ἔτυμολογικὸ τμῆμα καὶ γίνεται κατανοητὸς ὁ τρόπος σχηματισμοῦ τους. Ἡ αὐστηρὴ παράθεση τῆς ἔτυμολογίας τῶν λέξεων, μαζὶ μὲ τὰ στοιχεῖα φωνητικῆς-μορφολογίας τῆς διαλέκτου ποὺ τὴ συνοδεύουν γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ μεταβολὴ τους, παρέχει στὸν ἀναγνώστη μίαν ἄρτια εἰκόνα τοῦ ὅλου θέματος.

Τὸ παρὸν μελέτημα¹ ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰ δυσετυμολόγητα τῶν δύο πρώτων τόμων, καθὼς καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ λήμματα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκη διαφορετικῆς ἐρμηνείας ἀπὸ αὐτὴ ποὺ προτείνεται, ἀλλὰ συγχρόνως παρέχει ὀρισμένα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἰσχυροποιοῦν τὶς θέσεις ποὺ προβάλλονται στὸ *IAEIKI* ἢ τὶς μεταβάλλουν ἐλάχιστα, πάντοτε πρὸς μίαν οὐσιαστικότερη, κατὰ τὴ γνώμη μου, τοποθέτηση.

Γιὰ νὰ γνωρίζει ὁ ἀναγνώστης τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἄν. Καραναστάση προτάσσεται τὸ λῆμμα τοῦ *IAEIKI* πάντοτε σὲ σύντομη μορφή, ἀλλὰ ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ καλύτερη κατανόηση τοῦ ὅλου θέματος δίνεται σὲ ἐκτενέστερη.

Ἐὰν κάποια ἀπὸ τὶς ἔτυμολογίες τοῦ μελετήματος ἔχει διατυπωθεῖ καὶ ἀπὸ ἄλλο ἐρευνητὴ, Ἕλληνα ἢ ξένο, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του, τοῦτο δὲν ὀφείλεται στὴν πρόθεσή μου νὰ οἰκειοποιηθῶ τὴ συμβολὴ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ στὴν ἀδυναμία μου νὰ ἔχω πρόσβαση σὲ δημοσιεύματα τὰ ὁποῖα ἔχουν παρουσιαστεῖ σὲ περιοδικὰ ποὺ ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ σπουδαστήρια καὶ βιβλιοθήκες.

1. Ἐκτενεῖς βιβλιοκρισίες γιὰ τὸ *IAEIKI* ἔχουν δημοσιεύσει: α) Ἐλευθ. Γιακουμάκη, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 15 (1985) 301-310. β) Ἀγαπ. Γ. Τσοπανάκη, *Ἑλληνικά* 36 (1985) 410-419. γ) Κωνστ. Μηνᾶ, *Γλωσσολογία* 4 (1985) 163-169.

1) ἀβιάζομαι

«ἀβιάζομαι, ἀβιάζ-ζομαι, ἀδιάζομαι Καλαβρ.

Πιθανώς από το Έλληνιστ. *αὐδάζομαι*, ἀρχ. *αὐδάω* = κραυγάζω. Ἡ συσχέτιση τῆς λ. μετὰ τὸ *βιάζομαι* ἀπὸ τὸν Rohlfs δὲ φαίνεται πιθανή, διότι μεταξὺ τοῦ *βιάζομαι* καὶ τοῦ *ἀβιάζομαι* δὲν ὑπάρχει σημασιολογικὴ σχέση.

Φωνάζω, ὠρύομαι: Ὁ λύκος ἀβιάζ-ζεται = ὁ λύκος οὐρλιάζει». (IAEIKI 1,3).

Ὁ συσχετισμὸς τῆς λέξεως μετὰ τὸ νεοελληνικὸν² *βιάζομαι* εἶναι ἀνεπιτυχής, γιὰ τὸ σημασιολογικὸ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο λέξεων εἶναι ἀγεφύρωτο. Ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ τὸ ἑλληνιστικὸν³ *αὐδάζομαι* = cry out, speak, ἀρχαῖο *αὐδάω* = utter sounds, speak εἶναι πιθανότερη, ἀλλὰ ὄχι καὶ ἡ σωστή, γιὰ τὸ μᾶλλον ὁ τύπος *αὐδάζομαι* θὰ ἔπρεπε νὰ δώσει στὰ κατωιταλικά: **ἀβδά(δ)ζομαι* > *ἀδδά(δ)ζομαι*, μετὰ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση, πρβ.⁴ *ἀβδέλλα* > *ἀδδέλλα*, *ράβδος* > *ράδδο*, *ἐβδομάδα* > *ἀδδομμάδα*, ἀλλὰ ποτὲ *ἀβιά(δ)ζομαι*.

Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον⁵ *βαύζω* = cry βαὺ βαύ, bark, πρβ.⁶: *Καὶ τὸ βαὺ κατὰ μίμησιν κυνὸς ὀξύνεται*. «*Βαὺ βαὺ καὶ κυνὸς φωνὴν ἰεῖς*» ἐξ οὗ καὶ τὸ *βαύζω* ῥῆμα, μετὰ ὑποχωρητικὴ μετάρθεση⁷ τοῦ υ, δηλαδὴ **βυάζω* > **βυάζομαι* > *ἀβυάδζομαι*, πρβ.⁸ *θάμμα* > *θιάμα*, *κλαμμένος* > *κλιαμμένος*, *καμμένος* > **κιαμμένος* > *τσαμμένος*, γιὰ τὴ σημασιολογικὴ χρῆση, πρβ.⁹ *ὠρύομαι* = οὐρλιάζω, κυρίως γιὰ τοὺς σκύλους καὶ λύκους.

Ἡ λ. σχετίζεται ἔτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ μετὰ τὰ ῥήματα¹⁰: *βάζω* (I), *βαβίζω*, *ἀβλίζω* (II) = ὑλακτῶ, γαβγίζω, γιὰ τὸ ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ P. Chantraine¹¹ γιὰ τὸ ῥῆμα *ὀλολύζω*: «Termes expressifs qui doivent reposer sur une

2. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωματῶν, τ. 3, Ἐν Ἀθήναις 1941-42, σ. 526.

3. H. G. Liddell - R. Scott - H. St. Jones, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1940⁹, ἀνατ. 1973, σ. 275.

4. G. Rohlfs, *Historische Grammatik der unteritalienischen Gräzität*, München 1950, σ. 25, 80. Ἄν. Καραναστάση, IAEIKI, τ. 2, σ. 1.

5. LSJ⁹, σ. 311.

6. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 1-8, Paris 1831-1865, τ. 2, σ. 198.

7. Βασ. Φάβη, Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ μετὰ ἀναφορὰς εἰς τὴν ἀρχαίαν, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 1 (1939) 100.

8. Μ. Φιλήντα, *Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας*, Ἀθήνα 1907-10, σ. 113, λῆμμα 333. Τοῦ Ἰδίου, *Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνική*, τ. 1-3, Ἀθήνα 1924-27 (?), τ. 2, σ. 17-18.

9. LSJ⁹, σ. 2038.

10. IA, τ. 3, σ. 415, 403, 295. Ὁ Ι. Ν. Καλλέρης, Ἀνάλεκτα λεξικογραφικά, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 8 (1958) 41-42, ἔχει δεῖξει ὅτι ἡ λ. *ἀβλίζω* ἀποτελεῖ ἰδιωματικὸν τύπον τοῦ *γαβλίζω* = *γαβγίζω*, ἐνῶ στὸ IA, τ. 3, σ. 295, ἡ λ. συντάχθηκε κάτω ἀπὸ τὸ ῥῆμα *αὐλύζω* = *παίζω* τὸν αὐλό.

11. P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, τ. 1-3, Paris 1968-80, τ. 2, σ. 794.

onomatopée avec redoublement avec finale en -ύζω comme d'autres verbes présentant un sens comparable, p.ex. βαύζω, γογγύζω, ιύζω, κοκκύζω etc.».

2) ἄ β ο υ ρ ο

«ἄβουρο επίθ. (ἄωρος) Καλαβρ. ἄβρο 'Απουλ. ἄρβο 'Απουλ. ἄγρο 'Απουλ. ἄγρο Καλαβρ. 'Από τὸ ἀρχ. επίθ. ἄωρος κατὰ τὴν ἀκόλουθη φωνητικὴ ἐξέλιξη: ἄωρος > ἄβουρο(ς) > ἄβρο(ς) > ἄρβο(ς) > ἄγρο(ς). Βλ. ΙΑΑ στή λ. ἄγουρος.

1) 'Ο πρὸ τῆς ὥρας, ὁ ἄκαιρος, αὐτὸς ποὺ γεννιέται πρόωρα». (ΙΑΕΙΚΙ 1,4).

Τὸ ΙΑ στὸ λῆμμα ἄγουρος παρέχει τύπους ἀπὸ πολλὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα στοὺς ὁποίους ἐπικρατεῖ πάντοτε τό: ἄγουρος, ἄγρος κλπ., καὶ μόνο στὰ κατωϊταλικά ἀπαντᾷ τό: ἄβρο, ἄρβο, δηλαδὴ ἐπικρατεῖ τὸ β(ρ) ἀντὶ τοῦ γ(ρ). 'Η λ. ἄγριος χρησιμοποιεῖται¹² ὡς πρῶτο συνθετικὸ στὰ κατωϊταλικά σὲ ἀρκετὲς λ. καὶ συναντᾶται μὲ τοὺς τύπους: ἄγρο-, πρβ.: ἄγρόσυκο, καὶ ἄβρο-, πρβ.: ἄβροπισέλ-μι, καὶ τὸ ἄβρο- ἐξηγεῖται¹³ ἀπὸ τὸ ἄγριο- > ἄγρο-, μὲ ἔκκρουση, > ἄβρο-, καὶ μὲ τροπὴ τοῦ γρ > βρ. Θὰ πρέπει νὰ ἐξεταστῆ προσεκτικὰ ἐὰν ἡ λ.¹⁴ ἄωρος > ἄουρος > ἄμρος > ἄβρος, εἶχε πράγματι αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη, ἢ ἀπλούστατα κατάγεται ἀπὸ τὸ μεταγεν.-μεσαιων.¹⁵ ἄγωρος-ἄγουρος > ἄβ(ου)ρος, πρβ. ἀγοράζω > ἀβοράδζω, μὲ τροπὴ τοῦ γ(ου)ρ > β(ου)ρ, ὅπως φαίνεται ἀνωτέρω στή λ. ἄγριος > ἄγρο- > ἄβρο-.

3) ἄ β ο υ σ ί α

«ἄβουσία ἢ (ἀφουσία) βουσία Καλαβρ.

'Απὸ τὸ Βυζαντ. οὐσ. ἀφουσία. 'Η ἐτυμολόγησις τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀφίημι-ἀφουσία κατὰ τὸ μετουσία-μέτειμι ἀπὸ τὸν Rohlfs (L. Gr. στή λ. ἀφουσία) καὶ ἡ συσχέτισή της μὲ τὸ οὐσ. βουλ(ι)θία κατὰ τὸν S. Kapsomenos, BZ 46 (1953), 328 δὲν φαίνονται πιθανές.

1) Τὰ περιπτώματα τοῦ μεταξοσκώληκα». (ΙΑΕΙΚΙ 1,4-5).

'Η λ. ἀπαντᾷ καὶ στὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα¹⁶ ὡς ἀφουσία ἢ, Εὐβ. ἀφουσιὰ Πελοπν. ἀφουσαὶ Πελοπν. Τσακων. ἀφισιὰ Θράκ. ὄφισιὰ Προπ. ἀφσικιὰ Μακεδ., μὲ τὴν ἴδια σημασία. 'Η λ. ἀνάγεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐρευνητὲς στὸ μεσαιωνικὸ¹⁷

12. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 9-10. 'Αν. Καραναστάση, *ΙΑΕΙΚΙ*, τ. 1, σ. 5, 32.

13. 'Αν. Καραναστάση, *ΙΑΕΙΚΙ*, τ. 1, σ. 5.

14. S. G. Kapsomenos, *Beiträge zur historischen Grammatik der griechischen Dialekte Unteritaliens*, *Byzantinische Zeitschrift* 64 (1953) 320, 330. G. Rohlfs, *Grammatik*, σ. 25.

15. St. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen 1913, σ. 42. ΙΑ, τ. 1, σ. 176, ὅπου καὶ ἐκτενὴς διαπραγμάτευση. 'Εμμ. Κριαρᾶ, *Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς δημόδου γραμματείας*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1968 κ.έ., τ. 1, σ. 54.

16. ΙΑ, τ. 3, σ. 341. N. Andriotis, *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, λῆμμα 1367.

17. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis*, τ. 1-2, Lugduni 1688, ἀνατ. Graz 1958, σ. 160.

ἀφουσία, ἦ, = ἡ σκουριώδης πεταστὴ τοῦ σιδήρου. *Scoria volatilis ferri*.

Ἐξαιτίας τοῦ S. G. Kapsomenos¹⁸ εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἀπὸ τὸ ἀρχ. βόλιτον, βόλιτος¹⁹ = cow-dung > βουλιθέα²⁰ > *βουλθέα > *βουλθέα (*βουλτσιά), σχηματίστηκε τὸ κρητικὸ βουτσέ, βουτσιά = τὸ ἀποπάτημα τοῦ βοδιοῦ, μὲ πτώση τοῦ λ στὸ συμφωνικὸ σύμπλεγμα λθ, λτσ, τὸ ὁποῖο σχετίζεται μὲ τὸ κατωϊταλικὸ ἀβουσία. Ἡ ἐρμηνεία του τόσο γιὰ τὸ κρητικὸ βουτσιά ὅσο καὶ ἡ σύνδεσή του μὲ τὸ ἀβουσία εἶναι ἀνεπιτυχεῖς, γιὰτὶ ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνει τὸ *LI* γιὰ τὴ λ. βουτσιά²¹ εἶναι σωστή, καὶ ἡ λ. ἀβουσία εἶναι ἄλλης ἀρχῆς ὅπως θὰ δεიχθεῖ παρακάτω.

Ἐξαιτίας τοῦ G. Rohlfs²² σχετίζει τὴ λ. μὲ τὸ ρῆμα²³ ἀφήμι = send forth, discharge, ὅπως ἡ μετουσία²⁴ = συμμετοχή, μετοχή, μέθεξις, προέρχεται ἀπὸ τὸ μετοῦσα θηλυκὸ μετοχῆς τοῦ μέτειμι = εἶμαι, ζῶ μεταξὺ τῶν συνανθρώπων μου, ἀλλὰ ἡ μετοχῆ τοῦ ἀφήμι²⁵ εἶναι: ἀφεῖς, ἀφεῖσα, ἀφέν, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθεῖ σὲ ἀφουσία.

Ἐξαιτίας τοῦ M. Φιλήντα²⁶ πραγματευόμενος τὴν τροπὴ τοῦ *i* > *ou* δίπλα σὲ χειλικὰ ἀναφέρει καὶ τὴ λ. ἀφισιά > ἀφουσία (Οἰνούντ.) χωρὶς νὰ ὑπεισέρχεται σὲ ἄλλες λεπτομέρειες.

Ἐξαιτίας τοῦ Ἐμμ. Κριαρᾶ²⁷ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ. ἀφουσία, ἦ, = κινητὰ ποὺ βρίσκονται μέσα στὸ σπῆτι, καὶ τὴν ἐτυμολογεῖ ἀπὸ: «Τὸ ἀρχ. οὐς. ἀπουσία (πρβ. τὴ σημασ. «φύρα» στὸν Ἄριστ., *L-S*, λ. ἀπουσία²⁸ II καὶ τὸ ἀπουσιάζω = ἀφήνω

18. S. G. Kapsomenos, ὁ.π., *BZ* 64 (1953) 328. Τοῦ ἴδιου, Τὸ τοπωνύμιον Χανιά, *Κρητικὰ Χρονικά* 2 (1948) 186. Βλ. καὶ Γ. I. Κουρμούλη, Καὶ πάλιν περὶ τοῦ τοπωνυμίου Χανιά, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 4 (1942-48) 146-47.

19. *LSJ*⁹, σ. 321.

20. *IA*, τ. 4₁, σ. 64-65.

21. *IA*, τ. 4₁, σ. 15.

22. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 72.

23. *LSJ*⁹, σ. 289-90.

24. Ἰω. Δρ. Σταματάκου, *Λεξικὸν ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης*, Ἀθήναι 1949, σ. 620.

25. *LSJ*⁹, σ. 290. John J. Bodoh - Sara E. Bavousett, *An Index of Greek Verb Forms*, Hildesheim - New York 1970, σ. 79.

26. M. Φιλήντα, *ΓΓΕ*, τ. 3, σ. 162. Γιὰ τὴν χεῖλιση (labialization) βλ. X. Π. Συμεωνίδη, Χεῖλιση στὴ μεσαιωνικὴ καὶ νέα ἐλληνικὴ, *Βυζαντινά* 4 (1972) 239-252. Ὁ Ἄντ. I. Θαβώρης, Ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν ἀρχαϊσμῶν τοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, *Β' Συμπόσιο Γλωσσολογίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 41, ὑπ. 5, γράφει: «ἀφ' σκιά, (ἀφηςιά) ... ἀπὸ τὸ ἀφήνω, δηλ. ὅ,τι ἀφήνει οὐ βουδίνους (= ὁ μεταξοσκώληκας), τὰ ἀπορρίμματα».

27. Ἐμμ. Κριαρᾶ, *ΑΜΕΛΓ*, τ. 3, σ. 393.

28. Τὸ Ἄριστοτελικὸ χωρίο 383^a32-34 εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «τήκεται δὲ καὶ ὁ ἐργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίνεσθαι καὶ πάλιν πήγνυσθαι. καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως ὑφίσταται γὰρ καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἢ σκωρία· ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσι δὲ πολλάκις αὐτὸ διὰ τὸ ἀπουσίαν γίνεσθαι πολλὴν καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω ἀποκαθαυρόμενον». *LSJ*⁹, σ. 225: «waste, as in smelting ore».

υπόλειμμα, κληροδοτῶ μέρος τῆς περιουσίας μου, στὸν Ἄρτεμίδ. στὴ Σούδα, L-S). Τὸ φ ἀπὸ ἐπίδρ. τοῦ ἀφήνω».

Ἡ λατινικὴ λ. *intertrimentum*²⁹ = loss by attrition, i.e. waste of gold or silver in melting or working it = ἀπώλεια ἀπὸ φθορὰ δηλαδὴ ὑπολείμματα, φύρα χρυσοῦ ἢ ἀσημιοῦ ἀπὸ τὸ λιώσιμο ἢ τὴν ἐπεξεργασία του, ἀποδίδεται στὰ μεσαιωνικὰ γλωσσάρια³⁰ ὡς: ἀπουσία, ἀπουσία χαλκοῦ, καὶ ὁ πληθυντικὸς *intertrimenta* ὡς: ἀπουσίαι, γεγονόςς ποὺ ἐνισχύει τὴ σωστὴ ἐτυμολόγηση τοῦ Ἑμμ. Κριαρᾶ ἀπὸ τὸ ἀπουσία ποὺ ὑπερκαλύφθηκε³¹ ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀφήνω, ἀόριστος ἀφησα > ἀφησιά, σχηματισμένο κατὰ τὰ σὲ -(σ)ιά λήγοντα οὐσιαστικά, γι' αὐτὸ καὶ οἱ τύποι ἀφησιά, ὀφησιά, ἀψηκιά.

4) ἀ β ρ ο π α σ τ α ν ἄ κ α - β α σ τ ο υ ν ἄ κ λ α

«ἀβροπαστανάκα ἤ, ἀβροπαστανάκα Ἄπουλ.

Ἄπὸ τὸ ἀβρο- < ἀγριο-, θέμα τοῦ ἐπιθ. ἀγριος σὲ σύνθεση, καὶ τὸ οὐσ. παστανάκα = τὸ Ἰταλ. οὐσ. *pastinaca*.

Τὸ χόρτο δαῦκος ὁ καρωτός, ὁ σταφυλῖνος τοῦ Διοσκορ. (*Pastinaca sativa*), τὸ ἀγριο καρότου». (*IAEIKI* 1,5).

«βαστουνάκλα ἤ, βαστουνάκλα, μβαστουνάκλα Καλαβρ.

Ἄπὸ τὸ Λατιν. οὐσ. *pastinaca* = δαῦκος, μὲ πιθανὴ ἐπίδραση τοῦ οὐσ. ἀνδράκλα ὡς πρὸς τὴν κατάλ. Πβ. Rohlf's L. Gr. στὴ λ. βαστινάκλα.

Τὸ φυτὸ δαῦκος, εἶδος ἀγριοκαρότου». (*IAEIKI* 2,19).

Τὸ πιθανότερο εἶναι τὸ δεύτερο συνθετικὸ τῆς λ. ἀβρο-παστανάκα νὰ προέρχεται κατευθείαν ἀπὸ τὸ λατινικὸ³² *pastinaca* = Δαῦκος τὸ καρῶτον (*Daucus carota*), κοινῶς³³ καρότα, ρεύκι, δεύκι, καβούτσι, χαβούτσι, παρὰ ἀπὸ τὴν ἰταλική.

Ἄ Ο. G. Rohlf's³⁴ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ λ. βαστουνάκλα προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *pastinaca* μὲ τὴ μεσολάβηση (*Vermittlung*) τοῦ μοζαραβικοῦ³⁵ *bištināqa*.

29. Ch. T. Lewis - Ch. Short, *A Latin Dictionary, founded on Andrews' edition of Freund's Latin Dictionary*, Oxford 1879, ἀνατ. 1966, σ. 986.

30. *Corpus Glossariorum Latinorum*, τ. 6, ἐκδ. G. Goetz, Lipsiae 1899, σ. 597.

31. Ὁ Ἄντ. Ἡπίτης, *Λεξικὸν Ἑλληνογαλλικόν*, τ. 1-3 καὶ *Συμπλήρωμα*, Ἐν Ἀθήναις 1908-20, τ. 3, σ. 643, ἀναφέρει: «φούτσι, τὸ [διάλ. Κύμης], ἢ ἀφησιά, ἐκείνο ὅπερ ἀφίνει ὁ μεταξοσκώληξ ἀφοῦ χορτασθῆ».

32. J. André, *Lexique des termes de botanique en latin*, Paris 1956, σ. 240.

33. Δ. Σ. Καββάδα, *Εἰκονογραφημένον Βοτανικὸν-Φυτολογικὸν Λεξικόν*, τ. 1-9, Ἀθήναι χ.χ., τ. 3, σ. 1221-22.

34. G. Rohlf's, *LGII*, σ. 82.

35. Ἡ λατινικὴ λ. *pastinaca* πέρασε στὴν ἀραβικὴ ὡς *baštināqā*, ἀλλὰ κυρίως ὡς *baštinādž*, μὲ τροπὴ τοῦ *p > b*, λόγω ἀπουσίας τοῦ *b* ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ, καὶ δηλώνει: *Gingidium* = *Daucus gingidium* = Δαῦκος τὸ γιγγίδιον, γαλλ. fenouil sauvage, persil sauvage, ἐρμηνεύματα ποῦ

Ἡ λ. δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ λατιν. *pastinaca* μὲ πιθανὴ ἐπίδραση τῆς καταλήξεως *-άκλα*, οὔτε διὰ μέσου τῆς ἀραβικῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ λατινικὸ³⁶ *pastinac(u)la* = Δαῦκος τὸ καρῶτον (*Daucus carota*), μὲ τροπὴ τοῦ π > μπ ἀπὸ τὴ συνεκφώνηση τὴν παστουνάκλα > (μ)βαστουνάκλα.

5) *ά β ρ ο τ σ α ν γ ο ύ ν α*

«*άβροτσανγούνα* ἢ, *βροτσανγούνα* Ἄπουλ.

Ἄπὸ τὸ *άβρο-* < *άγριο-*, θέμα τοῦ ἐπίθ. *άγριος* σὲ σύνθεση, καὶ τὸ οὐσ. *τσανγούνα*.

Ἄγριολαχανικὸ τῆς τάξεως τῶν συνθέτων (*compositae*). Ἐλμινθία ἢ ἐχινοειδῆς (*Helminthia echinoides*), ὁ *άγριοζοχός*. (*IAEIKI* 1,6).

Ὁ G. Rohlf³⁷ σχετίζει σωστὰ τὴ λ. *τσανγούνα* μὲ τὸ ἀρχαῖο *σόγγος* καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἡ λ. ἔχει σχηματιστεῖ μὲ ρομανικὰ ἐπιθήματα· παράλληλοι νεοελληνικοὶ τύποι ποὺ συνεχίζουν τὸ κατωϊταλικὸ *τσανγούνα* εἶναι τὰ κερκυραϊκά³⁸: α) *ζέγουνα* = 1) Σόγγος ὁ λαχανώδης (*Sonchus oleraceus*). 2) Σόγγος ὁ τραχύς (*Sonchus asper*), β) *ζέγουνας* (?) = Σόγγος ὁ τραχύς.

6) *ά γ ο υ ο θ ό κ ι*

«*άγουοθόκι* τό, *άβγοθόκι* Καλαβρ.

Ἄπὸ συμφυρμὸ τῶν οὐσ. *άγογὸ* < *άβγὸ* καὶ (*ά*)*ποτόκι* < *άποτόκιον* ὑποκορ. τοῦ *άρχ.* ἐπίθ. *άπότοκος*.

Ἄβγὸ ἢ πέτρινο ὁμοίωμα *άβγοῦ*, ποὺ θέτουν στὴ φωλιά, ὅπου γεννοῦν οἱ ὄρνιθες». (*IAEIKI* 1,24).

Τὸ *IA*³⁹ δέχεται γιὰ τὴ λ. *άβγότοκο*, τό, = ὠνὸν μένον διαρκῶς ἐν τῇ φωλεᾷ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου προσελκυόμεναι αἱ ὄρνιθες γεννοῦν ἐκεῖ καὶ οὐχὶ ὅπου τύχη, συμφυρμὸ τῶν λέξεων *άβγὸ* + *άπότοκο*, ἐρμηνεῖα ἢ ὁποία δὲ λύνει τὸ πρόβλημα, ἀπλῶς τὸ μεταθέτει.

Ὅπως ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *άπότοκος*⁴⁰ = ὁ ἀπὸ τίνος γεννώμενος, πηγάζων ἢ

ἀντιστοιχοῦν ὁμοίως στό: Ἄνθρίσκος ὁ ἀλόφιλος (*Anthriscus silvestris*). R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 1-2, Leyde 1881, ἀνατ. Beirut 1974, σ. 240-41, ὅπου καὶ ἐξαιρετικὴ διαπραγμάτευση τοῦ ὅλου θέματος. Π. Γ. Γεωαδίου, *Λεξικὸν Φυτολογικόν*, τ. 1-2, Ἄθῆνα 1959², τ. 1, σ. 220. Δ. Σ. Καββάδα, *ὁ.π.*, τ. 1, σ. 477. W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch* [= *REW*], Heidelberg 1935², ἀνατ. 1975, λῆμμα 6275.

36. J. André, *ὁ.π.*, σ. 240.

37. G. Rohlf, *LGII*, σ. 471.

38. Θ. Χελδράχ - Σπ. Μηλιαράκη, *Τὰ δημώδη ὀνόματα τῶν φυτῶν*, Ἐν Ἄθῆναις 1925², σ. 69, 70.

39. *IA*, τ. 1, σ. 23.

40. *LSJ*⁹, σ. 223. H. G. Liddell - R. Scott - M. Κωνσταντινίδου, *Μέγα Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 1-4, Ἐν Ἄθῆναις 1915-16, τ. 1, σ. 355.

προερχόμενος, προέρχεται τὸ νεοελληνικὸ ἀπότοκο, τό, = τὸ ἐν τῇ φωλεᾷ τῆς ὄρνιθος διαρκῶς μένον ὦν διὰ τὸ προσελκύεται αὕτη καὶ τὸ γεννᾷ ἐκεῖ καὶ οὐχὶ ἀλλαχοῦ, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχ. *φῶτόκος*⁴¹, λατιν. *oviparus* = αὐτὸ(ς) ποῦ γεννᾷ ἀβγά, προῆλθε τὸ νεοελληνικὸ ἀβγότοκο, καὶ ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο **ωσότοκιον* > **ἀβγοτόκι* > *ἀβγοθόκι*, μὲ τροπὴ τοῦ τ > θ ἀπὸ παρετυμολογία πρὸς τὸ -θήκη. Ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη θὰ ἦταν: αὐτὸ(ς) ποῦ γεννᾷ ἀβγά — τὸ μέρος ποῦ γεννῶνται τὰ ἀβγά⁴² — ἀβγὸ ἢ ὁμοίωμα ἀβγοῦ, πρβ. *φῶλι*, τό, = ἀβγὸ προσφῶλι, ἀπὸ τὸ *φωλιά*, γαλλ. *nichet* = φῶλος < *nicher* = φωλιάζω, < λατιν. **nidicare* < *nidus* = φωλιά.

7) ἀ γ ρ ἄ μ η - ἀ ρ γ ἄ μ ι

«ἀγράμη ἢ ἀργάμη Καλαβρ. ἀγράμι τὸ Καλαβρ.

Ἄπὸ τὸ ἀμάρτ. οὐσ. **γράμιον* βλ. Rohlfs L. Gr. στή λ. **γράμιον*, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ Λατιν. οὐσ. *gramen -inis* = πῶα, μὲ ἐπίδραση τοῦ ἐπιθ. *ἄγριος*.

Ἄγρωστις, κοιν. ἀγριάδα». (*IAEIKI* 1,27).

Ἡ λ. ἔχει συνταχθεῖ ἐκ παραδρομῆς καὶ ὡς *ἀργάμι*⁴³ τό, *ἀργάμι*, *ἀργάμη* ἢ Καλαβρ., καὶ ἐτυμολογεῖται κατευθείαν ἀπὸ τὸ λατινικὸ *gramen -inis* = ἄγρωστις. Προφανῶς ἡ διπλὴ σύνταξη τῆς λέξης ὀφείλεται στὴ μετακίνηση τοῦ ὑγροῦ ρ, ποῦ δημιουργήσε κάποια μικρὴ σύγχυση ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ κατάταξη τῶν ἰδιωματικῶν τύπων.

8) ἀ γ ρ ο κ ρ ἄ σ - σ α

«ἀγροκράσ-σα ἢ, ἀγρογράφ-σα, ἀγρόκρασ-σα Καλαβρ.

Ἄπὸ τὸ ἀγρο-, θέμα τοῦ ἐπιθ. *ἄγριος* σὲ σύνθεση καὶ τὸ οὐσ. *κράσ-σα*. Ὁ Rohlfs (L. Gr. στή λ. ἀγριοκράσσα) συσχετίζει τὸ οὐσ. *κράσ-σα* μὲ τὸ *erba (g)rassa* Καλαβρ.

Τὸ χόρτο ὑοσκύαμος». (*IAEIKI* 1,36).

Ὁ G. Rohlfs⁴⁴ ταυτίζει τὴ λ. ἐπιτυχῶς μὲ τὸ ἰταλικὸ τῆς Καλαβρίας *erba (g)rassa* = ὑοσκύαμος· τὸ ἰταλικὸ φυτωνύμιον *erba grassa*⁴⁵ σημαίνει κυρίως: 1) Πορτοουλᾶκα ἢ λαχανώδης (*Portulaca oleracea*), κοινῶς⁴⁶ ἀντράκλα, γλιστρίδα

41. *LSJ*⁹, σ. 2035.

42. Πρβ. τὸ ἀρχαῖο *τόκειος* = ὁ τῆς ἀνατροφῆς, *τόκειος ἰβίων* = τόπος ἐκτροφῆς ἰβίων. *LSJ*⁹, σ. 1802.

43. Ἄν. Καρανασάση, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 291.

44. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 8.

45. C. Battisti - G. Alessio, *Dizionario Etimologico Italiano* [= *DEI*], τ. 1-5, Firenze 1975, τ. 2, σ. 1511.

46. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 7, σ. 3241.

κλπ., 2) (Καλαβρία καὶ Σικελία) Ὑοσκύαμος (*Hyoscyamus*), κοινῶς⁴⁷ γέρος, γέροντας, γερούλι, γιατρός κλπ.

Ἡ λ. κράσ-σα ὡς δεύτερο συνθετικὸ στὴ λ. ἀγρο-κράσ-σα ἴσως δὲν προέρχεται κατευθείαν ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ἰδιωματικὸ *erba grassa*, ἀλλὰ συνεχίζει τὸ μεσαιωνικὸ λατινικὸ⁴⁸ *crassa (grassa) gallina* = Πορτουλάκα ἢ λαχανώδης (*Portulaca oleracea*), ποὺ βρίσκεται στὴν ἰταλικὴ ὡς *erba grassa*, καὶ στὰ γαλλικὰ ἰδιώματα ὡς *graysso golino* = παχιά κόττα. Γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη Πορτουλάκα — Ὑοσκύαμος, πρβ. τὸ μεσαιωνικὸ⁴⁹ ἑλληνικὸ φυτωνύμιον *χοιροβότανον* = Πορτουλάκα, καὶ τὸ ἀρχ. ὕοσκύαμος⁵⁰, δηλαδὴ κουκκιά τῶν χοίρων, = Ὑοσκύαμος.

9) ἀ γ ρ ό π ι σ τ ο

«ἀγρόπιστο τὸ, Καλαβρ.

Ἀπὸ τὸ ἀγρο-, θέμα τοῦ ἐπιθ. ἄγριος σὲ σύνθεση καὶ τὸ ἀγνώστου ἐτύμου οὐσ. πίστο(ν).

Ἄγρωστις, τὸ φυτὸ κυνόδου οὗ δάκτυλος τῆς τάξεως τῶν ἀγρωστωδῶν: *Τ' ἀγρόπιστο κράζεται ἀργάμη* = τὸ ἀγρόπιστο ὀνομάζεται ἀργάμη». (*LAEIKI* 1,40).

Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ μοζαραβικὸ⁵¹ *bisht*, καὶ μὲ τὸ ὀριστικὸ ἄρθρο *al-bisht* = Φαλαρίς ἢ κανάριος⁵² (*Phalaris canariensis*), κοινῶς *καναρόσπορος*, ποὺ πέρασε στὴν ἰσπανικὴ⁵³, γαλλικὴ ὡς *alpiste*, ἀγγλ. *alpist*, ἴδια σημασία. Γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὴ λ. *ἀγριάδα*, ἡ⁵⁴ = 1) Κυνόδου οὗ δάκτυλος (*Cynodon dactylon*). 2) Πανικὸν τὸ ἔρπον (*Panicum repens*), ἕνα εἶδος Κέγγρου (*Panicum*) γιὰ τὸν ὁποῖο διαβάζομε⁵⁵: «φυτὰ ἐτήσια καὶ πολυετῆ... ἄλλων ὁ λεπτός πλην ἀμυλοῦχος καρπὸς χρῆσιμος πρὸς ἀρτοποιίαν καὶ διατροφήν τῶν οἰκοσφίτων καὶ κοκκοφάγων ὠδικῶν πτηνῶν».

47. Δ. Σ. Καββάδα, ὁ.π., τ. 8, σ. 4018.

48. J. André, ὁ.π., σ. 104. *Corpus Glossariorum Latinorum*, τ. 6, σ. 284.

49. Du Cange, ὁ.π., σ. 1753.

50. *LSJ*⁹, σ. 1850.

51. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language*, Unabridged, Springfield, Massachusetts 1963, σ. 62. *Chihabi's Dictionary of Agricultural and Allied Terminology, English-Arabic with An Arabic-English Glossary*, edited by Ahmad Sh. Al-Khatib, Beirut 1981, σ. 541, 828, λ. *bishta*. Ἡ ἀραβικὴ λ. *bishta(a)* προέρχεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ *pistum*, οὐδέτερο τοῦ *pistus*, παθητικῆς μετοχῆς τοῦ *pinso* = κοπανίζω.

52. Δ. Σ. Καββάδα, ὁ.π., τ. 8, σ. 4052.

53. C. Haensch · C. Haberkamp de Antón, *Dictionary of Agriculture, German-English-French-Spanish*. München 1966³, σ. 322-23, λήμμα 6656.

54. *IA*, τ. 1, σ. 182. Θ. Χελδράιτς - Σπ. Μηλιαράκη, ὁ.π., σ. 126.

55. Π. Γ. Γενναδίου, ὁ.π., τ. 1, σ. 457.

10) ἀ δ ό ρ ν ο

«ἀδόρνο τό, Καλαβρ.

Κατά ΓΧατζιδ. (BZ 25, 375) ἀπό συμφυρμὸ τῶν οὐσ. ἀετός + ὄρνειον, κατὰ G. Alessio (AR 25,201) ἀπό συμφυρμὸ τῶν οὐσ. avis + ὄρνειον, κατὰ Rohlfs (L. Gr. στὴ λ. ὄρνειον) ἀπό συμφυρμὸ τῶν ἀδρό + ὄρνειον. Καμιὰ ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω ἀπόψεις δὲ φαίνεται πιθανὴ ὡς πρὸς τὸ α' συνθετ.

Εἶδος ἰέρακος τῆς τάξεως τῶν ἀρπακτικῶν (Pernis apinogus): T' ἀδόρνο εἶναι ἓνα μ *bouf-dí* μ-μέγα, πῶς εἶναι μὰ πούδ-δα = τὸ ἀδόρνο εἶναι ἓνα μεγάλο πουλί, ὅπως εἶναι μιὰ ὄρνιθα». (IAEIKI 1,64).

Ὁ G. Morosi⁵⁶ νομίζω ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ συσχέτισε τὴ λ. *adórnu* = *rojana*, μὲ τὸ νεοελληνικὸ ὄρνειον = γύψ· ἡ ἐρμηνεία του εἶναι ἐν μέρει σωστή, γιὰ τὴ ἰταλικὴ λ. *rojana* ποὺ παρατίθεται ὡς ἐρμηνεῦμα σημαίνει⁵⁷: Τρίορχις ὁ κοινὸς (*Buteo vulgaris*), κν. *βαρβακίνα*, *παπατσώνη*⁵⁸ (Παρνασσός), *ποντικογερακίνα*, καὶ προέρχεται⁵⁹ ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο λατιν. **pullius* < *pullus* = νεοσσός· κοττόπουλο, ὅπως καὶ τὸ ἀρχ. ὄρνειον = ὄρνις⁶⁰ = πουλί, including birds of prey and domestic fowls.

Στὴ Σικελία⁶¹ ἡ λ. *adórnu* ἀπαντᾷ ὡς *lagòrnia*, *lanòrnia*, ἴδια σημασία, καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν αὐτοὶ οἱ τύποι νὰ προέρχονται ἀπὸ συμφυρμὸ μὲ ταυτολογία⁶² τῶν λ.⁶³ *avis* = ὄρνις, πτηνόν, + ὄρνειον, γιὰ τὴ εἶναι πολὺ συνηθισμένο νὰ ὑπάρχει σύνδεση τῆς ὀνομασίας ἐνὸς πουλιοῦ⁶⁴ μὲ ἄλλες, ἀπ' ὅπου ἔχομε διάφορους τύπους.

Ὁ Ἀγ. Γ. Τσοπανάκης⁶⁵ δὲ δέχεται καμιὰ ἀπὸ τὶς ἐτυμολογίες ποὺ ἔχουν

56. G. Morosi, L'elemento greco nei dialetti dell'Italia meridionale, *Archivio Glottologico Italiano* 12 (1890-92) 82.

57. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 4, σ. 2988.

58. Χαρ. Χατζησαράντου - Ἀντ. Κανέλλη, Κατάλογος τῶν πτηνῶν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰ κοινὰ τους ὀνόματα, Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ «Βουνὸ» 1947-48 τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου, σ. 143.

59. D. Olivieri, *Dizionario Etimologico Italiano*, Milano-Varese 1953, σ. 552. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 4, σ. 2988.

60. *LSJ*⁹, σ. 1254.

61. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 368-69. Ant. Traina, *Nuovo Vocabolario Siciliano-Italiano*, Palermo 1890², σ. 527: «Lanòrnia. s.m. T. zool. Uccello di rapina simile al nibbio: buzzardo di palude. Falco acruiginosus L.».

62. Ὁ Βαγγ. Σκουβαράς, *Τὰ δυσετυμολόγητα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἐλληνικῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, Σειρὰ Πρώτη, Ζαγόρα (Βόλου) 1954, σ. 9, ἀναφέρει ὀρισμένα παραδείγματα συμφυρμοῦ ἀπὸ ταυτολογία: γέρος + ἄλβαν. *plak* = γέρος, > *γεροπλαίκος* («Ἠπειρος), ἄλογο + τουρκ. *beygir* = ἄλογο, > *ἀλογομπέγυρο*.

63. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 1, σ. 65.

64. Ὁ W. Meyer-Lübke, *REW*, λήμμα 9275, ἀναφέρει ὅτι ἡ λατινικὴ λ. *vespertilio* = νυχτερίδα, ἔχει συσχετισθῆ μὲ τὶς λ.: *pellis*, *barba*, *spiritus*, *strix*, *vulpes*, ἀπ' ὅπου προήλθαν οἱ ποικίλοι ρομανικοὶ ἰδιωματικοὶ τύποι.

65. Ἀγ. Γ. Τσοπανάκη, ὅ.π., Ἑλληνικά 36 (1985) 414.

διατυπωθεῖ γιὰ τὴ λ. *ἀδόρνο*, καὶ τὴν παράγει ἀπὸ τὴ συνεκφορά: *ἐναν ὄρνιο* > *νόρνιο* > *δόρνιο*, μὲ ἀνομοίωση, καὶ ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ *τὰ δόρνια* > *τ' ἀδόρνια* > *ἀδόρν(ι)ο*.

Νομίζω ὅτι ὑπάρχει συμφυρμὸς τῆς λ. *ὄρνιον* μὲ τὴ γαλλ.⁶⁶ λ. *diurnes* = πτηνὰ ἀρπακτικά, σαρκοβόρα, μὲ τὴν προσθήκη τοῦ προθετικοῦ *á-*, > *ἀδόρνο*, γιὰτὶ ξεπερνοῦνται τὰ φωνητικο-μορφολογικά προβλήματα, καὶ ἡ σημασιολογικὴ ταύτιση ἐνισχύει αὐτὴ τὴν ἄποψη.

11) *á ζ b ι d- d í δ α*

αδζbid-δίδα ἢ, *άζ-ζιδ-δίδα* Καλαβρ.

Ἄγνωστου ἐτύμου.

Τὸ χόρτο Ἑλξίνη (*parietaria*) τῆς τάξεως τῶν κνιδωδῶν, τὸ παρθένιον τοῦ Διοσκ.». (*IAEIKI* 1,67).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχ.⁶⁷ *σμῖλος* = *σμῖλαξ* = Τάξος ἢ ραγώδης⁶⁸ (*Taxus baccata*), κοινῶς⁶⁹ Ἴταμο, ἡμερο ἔλατο, καρκαριά, μὲ τροπὴ τοῦ *σμ* > *ζb*, πρβ. **σμήνον*⁷⁰ > *ζβύρ-ρο* = ἀγριοσέλινο, τὴν προσθήκη τοῦ προθετικοῦ *á-*, καὶ τὴν κατάληξη *-ίδα*⁷¹ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὰ ὀνόματα χόρτων, πρβ. *πρικαδ-δίδα*, *σκορδαδ-δίδα*. Γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὴ λ. *σμῖλαξ*⁷² = Κομβόλβουλος ὁ ἀρουραῖος (*Convolvulus arvensis*), κοινῶς⁷³ *μικρὸ περιπλοκάδι*, *περιπλοκάδι*, καὶ τὴ λ. *ἐλξίνη*⁷⁴ = 1) Παριεταρία ἢ φαρμακευτικὴ (*Parietaria officinalis*), κοινῶς⁷⁵ *περδική*, *περδικάκι*, *κολλητσίδα* κλπ. 2) Κομβόλβουλος ὁ ἀρουραῖος (*Convolvulus arvensis*).

66. É. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, τ. 2, Paris 1885, σ. 1197: «*Diurne*. Terme de zoologie. *Oiseaux diurnes*, ou, substantivement, *les diurnes*, les oiseaux de proie qui volent le jour, le vautour, le faucon, par opposition aux rapaces nocturnes, comme la chouette, le duc». Γιὰ τὴ γαλλικὴ ἐπίδραση στὰ κατωιταλικά πρβ. G. Alessio, L'influsso francese nel dialetto calabro, *Nosside* 9/5 (1930) 66-67. Maria V. Li Gotti, Bibliografia dialettale Calabrese, *Bollettino della Carta dei dialetti Italiani* 3 (1968) 144-45.

67. *LSJ*⁹, σ. 1620, 1619. N. Andriotis, *δ.π.*, λήμμα 5456.

68. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 8, σ. 3863-64.

69. Δ. Βολιώτη - Ν. Ἀθανασιάδης, *Δένδρα καὶ θάμνοι*, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 291.

70. Ἄν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 405.

71. Ἄν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 451. G. Rohlfs, *Historische Grammatik*, σ. 185.

72. *LSJ*⁹, σ. 1619.

73. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 4, σ. 2029.

74. *LSJ*⁹, σ. 537.

75. Δ. Σ. Καββάδα, *δ.π.*, τ. 6, σ. 3040.

12) *ά λ α σ ί α*

«άλασία ή, Καλαβρ.

΄Από τὸ ἀρχ. οὐσ. *έλασία*.

- 1) Τὸ ὄργωμα Γαλλικ. 2) ΄Ο μηρυκασμός, τὸ ἀναχάρασμα, τὸ ἀναμάσημα τροφῆς Βουνί.
3) Τὸ λαχάνιασμα, τὸ ἄσθμα, ἡ βαρειά ἀναπνοή Γαλλικ. Μπόβ. Χωρίο Ροχοῦδ.» (*IAEIKI* 1,104).

΄Η λ. *έλασία*⁷⁶ στὴν ἀρχαία ἑλληνική σημαίνει: 1) riding; march. 2) striking from a die, καὶ διασώζεται στὰ νεοελληνικά ἰδιώματα ὡς: *έλασία* (Πόντος), *έλασά* (Κρήτη), *λασία* (Μάνη), *λασιὰ* (΄Ανδρος, ΄Ηπειρος, ΄Ικαρία, Κέρκυρα, Κίμωλος, Κρήτη, Κύθνος, Κύπρος, Μῆλος, Ρόδος, Σάμος, Σκυῖρος) καὶ σημαίνει⁷⁷: «Τὰς κινήσεις τῶν χειρῶν κατὰ τὸ κολύμβημα (΄Ικαρία, Τσεσμές), τὸν ταχὺν βηματισμὸν τῶν ζώων (Κέρκυρα, Σάμος, Σκυῖρος), τὸν ἐρχομὸν, τὴν ἔλευσιν (Πόντος), τὴν ἐπιμήκη σωματικὴν διαμόρφωσιν, τὴν διευκολύνουσαν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ζώων (Εὐβοία, Μετόχι, Κυνοῦρία), τὴν λωρίδα δέρματος (Μάνη), τὸ μεταξὺ τῆς ἡλακᾶτης καὶ τῆς ἀτράκτου νῆμα (Ρόδος), τὸ ἐπίμηκες διάφραγμα, χωρίσμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν (΄Ηπειρος), τὸν ὄργασμὸν, τὴν ὀχείαν, (΄Ανδρος, Κίμωλος, Κρήτη, Κύθνος, Μῆλος, Νάξος, Ρόδος)».

Οἱ συνώνυμες κατωιταλικές λ.⁷⁸ *άλαζμα*, τό, *άλαμ-μάδα*, ἡ, *άλαμ-μία*, ἡ, χρησιμοποιοῦνται μόνο μὲ τὴν ἔννοια: *ὄργωμα*. ἔὰν μελετήσῃ κανεὶς προσεκτικὰ ὄλο τὸ σημασιολογικὸ πεδίο τῆς λ. *έλασία*, ὅπως διατηρεῖται στὰ διάφορα ἰδιώματα, καθὼς καὶ συνώνυμες ἢ συγγενεῖς λέξεις τόσο ἀπὸ τὴν καθόλου ἑλληνική ὅσο καὶ ἀπὸ ξένες γλώσσες, π.χ. τὸ ἀρχαῖο ἑλλ.⁷⁹ *ὄγμος* = τὸ αὐλάκι στὸ ὄργωμα, τὸ γαλλ.⁸⁰ *labourage* = ὄργωμα, *labourer* = ὄργωνω, δὲ διαπιστώνεται μετὰπτωσὴ τῆς σημασίας ἀπὸ τὸ *ὄργωμα* κλπ. → *μηρυκασμός*, *ἀναχάρασμα*, *λαχάνιασμα*.

Τὸ ρῆμα *ἀνασαινω* ἀπαντᾷ στὴν Κύπρο (Γερμασόγεια) ὡς *άλαθαίνω*⁸¹ καὶ στὴ Ρόδο ὡς *΄λασαινω* μὲ ἀνομοίωσὴ τῶν ν-ν > λ-ν, καὶ μετὰξὺ τῶν ἄλλων

76. *LSJ*⁹, σ. 528.

77. Δ. Β. Βαγιακάκου, ἐλαύνω-λάμνω, παράγωγα καὶ σύνθετα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους, *΄Αθηνᾶ* 60 (1956) 256-57. ΄Ο Ν. Andriotis, *ἔ.π.*, λήμμα 2169, λ. ἑλασία, ἐνῶ γνωρίζει τὸ ἀνωτέρω μελέτημα τοῦ Δ. Β. Βαγιακάκου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ παραπομπὴ στὸ ἔργο του, *΄Ετυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς*, Θεσσαλονίκη 1983³, σ. 182, δὲν ἀναγράφει ὄλο τὸ εὖρος τῶν σημασιῶν τῆς λέξεως.

78. ΄Αν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 100, 101.

79. *LSJ*⁹, σ. 1197.

80. Carl Darling Buck, *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*, Chicago 1949, ἀνατ. 1971, σ. 495, λήμμα 8.21. É. Littré, *ἔ.π.*, τ. 3, σ. 227.

81. *IA*, τ. 2, σ. 127. Στὸ Γλωσσάριον Ξενοφώντος Π. Φαρμακίδου, ἐκδ. ὑπὸ Θ. Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 171, διαβάζομε: «λεσθένουμαι, ἀσθαίνω, ἀσκομαχῶ. ΄Απαντῶσι καὶ οἱ τύποι *ληθένουμαι* (Γερμασόγεια) καὶ *άλαθένω* (Μαραθῆσα)».

σημασιῶν σημαίνει⁸²: *ἀναπνέω μὲ δυσκολίαν, ἀσθμαίνω* Εὔβ. "Ἠπ. Μακεδ. (Καταφύγ.) Κύπρ. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ κατωϊταλικὴ λ. *άλασία* = λαχάνιασμα, νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸ (ἀ)λασαίνω, ποὺ προφανῶς περιέπεσε σὲ ἀχρηστία ἢ δὲν ἔχει ἀποθησαυριστεῖ, καὶ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ *άλασία* = ὄργωμα, ὑπερκαλύφθηκε ἢ πραγματικὴ προέλευση τῆς λέξεως.

13) ἄ λ α τ ρ ε ὕ γ ο μ α ι

«ἀλατρεύομαι, ἀλατρέγ-γομαι, ἀλ-λατρεύομαι, ἀλ-λατρέγ-γομαι, λατρέγ-γομαι Καλαβρ.

Ἄπὸ τὸ ἀρχ. λατρεύω. Γιὰ τὸ προθετ. d- βλ. Rohlf's, Gr. Stor., & 25. Ὁ Rohlf's, L. Gr., ὑπὸ τὸ λῆμμα ἀλατρεύω, φέρει τὴ λ. ἀγνώστου ἐτύμου.

1) Ἄναψύχομαι, κυλίομαι στὰ νερά, στὴ λάσπη γιὰ νὰ ἀναψυχθῶ, προκειμένου γιὰ χοίρους: *Τὸ χοιρίδι πάει στὸ νερὸ καὶ ἀλ-λατρεύεται* = ὁ χοῖρος πάει στὸ νερὸ καὶ κυλιέται γιὰ ν' ἀναψυχθῆ. (IAEIKI 1,107).

Ὁ Ἄν. Καραναστάσης⁸³ ἔχει καταχωρίσει τὸ συνώνυμο τοῦ ἀνωτέρω ρήματος *βουλουτρεύω* = κυλίομαι στὸ βοῦρκο, προκειμένου γιὰ χοίρους, καὶ τὸ ἐτυμολογεῖ σωστὰ ἀπὸ τό: «Ἑλληνιστ. οὐσ. ἀπόλουτρον, βλ. Σχολ. Ἄριστοφ. Ἰππ. 1401 *ἄλουτρον τὸ ἀπόλουμα καὶ ρυπαρὸν, ὃ ἐστὶ τὸ ἀπόλουτρον*», ἐνῶ παραθέτει καὶ τὴ φράση: *τὸ χοιρίδι πάει στὸ νερὸ καὶ βουλουτρέγεται*, ἢ ὁποῖα ἀντιστοιχεῖ στὴν ἀνωτέρω, ὅπου ἀντὶ τοῦ ἀλ-λατρεύεται χρησιμοποιεῖται ἡ λ. *βουλουτρέγεται*.

Ἡ λ. *ἀλατρεύομαι* προέρχεται ἀπὸ τὴ λ.⁸⁴ *λούτρον* «*ει λούτριον, τό, Aqua sordida in qua aliquis lavit: τὸ ρυπαρὸν ὕδωρ καὶ λελουμένον* i.e. ἀπόνιμμα», > **λουτρέυομαι*, καὶ ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ **νά λουτρέυομαι* > **ν' ἄλουτρέυομαι*, πρβ. τὸ *βουλουτρέυω*, καὶ μὲ ἐξακολουθητικὴ ἀφομοίωσις⁸⁵ *α + ου* > *α + α*, > *ἀλατρεύομαι*, ἢ παρετυμολογικὴ ἐπίδραση τοῦ *λατρεύω*.

14) ἄ λ ε κ ά τ ι

«ἀλεκάτι τό, λεκάτι, λακάτι Καλαβρ.

Ἄπὸ τὸ Βυζαντ. ἡλακάτιον». (IAEIKI 1,114).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται καλύτερα ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ⁸⁶ *ἀλακάτιον*, ου, τό,

82. IA, τ. 2, σ. 128.

83. Ἄν. Καραναστάσης, IAEIKI, τ. 2, σ. 58.

84. Thesaurus, τ. 5, σ. 394.

85. Μ. Φιλῆντα, ΓΓΕ, τ. 3, σ. 151: «*α + ου* > *α + α*: ἀμμουδιές > ἀμμαδιές, Ἄβγουστος > Ἄβγαστος, βαβούλα > βαβάλα, turcasso > ταρκάσιο».

86. E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (From B.C. 146 to A.D. 1100)*, τ. 1-2, Cambridge-Massachusetts 1887, τ. 1, σ. 112. Du Cange, ὁ.π., σ. 48.

(ήλακάτη) ballista. Leo. Tact. 6,27 *Βαλλίστρας, ἤτοι μαγγανικά τὰ λεγόμενα ἀλακάτια στρεφόμενα κύκλωθεν*».

15) *ἀ λ ε τ - τ ό ρ α*

«*ἀλετ-τόρα* ἢ, *ἀλεθτόρα*, *ἀλεστόρα* Καλαβρ.

Ἦ O Rohlf's (L. Gr. στή λ. ἀλεπτόρα) θέτει ὑποθετικό λῆμμα *ἀλεπτόρα*, ἀλλά φωνητικῶς ἡ λ. δείχνει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ οὖσ. *ἀλέτ-τορα* [= πετεινός, κόκορας].

Χόρτο, εἶδος αἴρας». (*IAEIKI* 1,116).

Ἦ λ. παράγεται σωστά ἀπὸ τὸ *ἀλέτ-τορα*⁸⁷ = πετεινός, κόκορας· γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ νεοελληνικό⁸⁸ *πετεινός* = Παπάβερ ἢ ροιάς (Paraver rhoeas), κοινῶς *παπαρούνα*, *κουτσουνάδα* κλπ., καὶ τὸ ἀγγλ.⁸⁹ *cockle* = 1) Λόλιον τὸ μεθυστικόν, κοινῶς *αἴρα*, *ἥρα*. 2) Παπάβερ ἢ ροιάς (Paraver rhoeas), κν. *παπαρούνα*.

16) *ἀ λ ι κ ό κ α θ- θ ο*

«*ἀλικόκαθ-θο* τό, *ἀλικόκαθο*, *ἀλικόκαστο* Καλαβρ.

Ἦ ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *ἄλικος* = κόκκινος, πού πιθανῶς ἔχει σχέση μὲ τὸ *ἀλλικα*· *χλαμύδα πορφυρᾶν*, τοῦ Ἦσύχ. καὶ ὄχι μὲ τὸ Τουρκ. *al* = κόκκινος, βλ. IIA στή λ. *ἄλικος* (Τουρκικὴ ἐπίδραση ἐπὶ τῶν Ἑλλην. ἰδιωμ. Καλαβρίας δὲν εἶναι καθόλου πιθανή) καὶ τὸ οὖσ. *ἀκάθ-θι* < *ἀκάνθιον*.

Εἶδος ἀγκαθιοῦ, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἄνθος ἔχει κόκκινο χρῶμα». (*IAEIKI* 1,121-22).

Ἦ σημασία τῆς λ. *ἄλλιξ* προσδιορίζεται ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους λεξικογράφους ὡς ἐξῆς: «*Etym. M.* 68,34⁹⁰: "*Ἄλλιξ*· *ἀλλάσσω ἀλλάξω*, *ἄλλαξ* καὶ *ἄλλιξ*· *σημαίνει δὲ κατὰ Θετταλοὺς τὴν χλαμύδα*. *Καλλίμαχος* (fr. 149)· "*Ἄλλικα χρυσεῖησιν ἐργομένην ἐνέτησιν*. *Σημαίνει δὲ καὶ ἐμπόρημα οἱ δὲ πορφύραν*». Ἦ Ἦσύχιος⁹¹ ἀναφέρει: «*ἀλλικα χλαμύδα*. *ἐμπόρημα*. *οἱ δὲ πορπίδα χλαμύδος ἀλληλοχείρου* (Callim. fr. 253,11)», καὶ «*ἄλλιξ*· *χιτῶν χειριδωτός, παρὰ Εὐφορίωνι* (fr. 144 P)».

Ἦ Στ. Δραγούμης⁹² συσχέτισε ἀνεπιτυχῶς τὴν ἀνωτέρω γλῶσσα τοῦ Ἦσύχιου μὲ τὸ νεοελληνικό *ἄλικο* = τὸ κατακόκκινο χρῶμα τῆς φωτιᾶς, γιὰτὶ

87. Ἦν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 115.

88. Θ. Χελδράιχ - Σπ. Μηλιαράκη, *ἄ.π.*, σ. 4.

89. *The Compact Edition of the Oxford English Dictionary*, Complete text reproduced micrographically, τ. 1-2, Oxford 1971, ἀνατ. 1972, τ. 1, σ. 454.

90. *Thesaurus*, τ. 1, σ. 1528.

91. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, ἔκδ. Kurt Latte, τ. 1, Hauniae 1953, α 3138, α 3170, α 3141.

92. Στ. Ν. Δραγούμης, *Εἰς Ἦσύχιου λέξεις*, Ἦθηνᾶ 28 (1916) 311.

ὅπως παρατήρησε καὶ ὁ Χρ. Χαραλαμπίκης⁹³ ἡ ἀποψή του δὲν ἔτυχε ἐπιδοκιμασίας.

Ἐπιπροσδιορισμὸς τοῦ φυτοῦ εἶναι γενικὸς καὶ δημιουργεῖ προβλήματα γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐτυμολόγησή του· ὁ συσχετισμὸς τῆς λ. μὲ τὸ ἐπίθετο *άλικος* = κόκκινος, εἶναι παραπλανητικὸς, γιὰ τὴν λ. εἶναι ἀγνωστὴ, καὶ στὴ φράση ποὺ παρατίθεται μαθαίνομε ὅτι: τ' *άλικόκαθ-θο* ἔχει τὸ *χιουράκ-ι ροῦσο* = ἔχει τὸ ἀνθάκι κόκκινο (*ροῦσο*), ὅπου γιὰ τὸ κόκκινο χρησιμοποιεῖται ἡ λ. *ροῦσο*.

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ.⁹⁴ *ἀλύκιον*, ὃ ἐνιοὶ *πυζάκανθαν καλοῦσι, δένδρον ἐστὶν ἀκανθῶδες, ῥάβδους ἔχον τριπήχεις ἢ καὶ μεΐζονας, περὶ ἧς τὰ φύλλα πύζω ὅμοια, πυκνά* = Λύκιον τὸ εὐρωπαϊκόν (*Lyceium euroaeum*), μὲ τὸ προθετικὸ *ἀ-*.

17) ἀ ν γ έ ν ο υ λ α

«ἀνγένουλα ἢ, νγένουλα, ἀνγέν-νουλα Καλαβρ.

Πολὸ πιθανῶς ἀπὸ τὸ Λατίν. *uncinulus* = ἀγκίστρι.

Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο σανίδια, τὰ στερεωμένα στὶς δύο πλευρὲς τοῦ ἀργαλειοῦ πλάι στὸ μπροστινὸ ἀντί, τὰ ὁποῖα ἀπολήγουν σὲ ἀγκιστροειδῆ κοίλωμα, μέσα στὸ ὁποῖο στρέφεται τὸ ἀντί». (*IAEIKI* 1,194).

93. Χρ. Χαραλαμπίκης, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν Θεσσαλικῶν «Γλωσσῶν», Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου Θεσσαλικῶν Σπουδῶν, *Θεσσαλικά Χρονικά* 13 (1980) 379, ὑπ. 36. Ὁ Γ. Τσάρας, Ἡ λέξις «άλικος» στὴν ἀλληλογραφία τῶν μακεδόνων ἐμπόρων (1695-1699), *Μακεδονικά* 15 (1975) 147-159, ἀπορρίπτει τὴν ὀρθὴ ἐτυμολόγησι τῆς λ. ἀπὸ τὸ τουρκ. *al* = ἀλουργής, ροδόχρους, μὲ τὴν κατ'ἀλ. -ικός, πρβ. *χάσ-ικός* (= καθαρὸς, λευκός) < τουρκ. *has* = καθαρὸς, ἀμιγής, *τσακίρ-ικός* (= φαῖος) < τουρκ. *çakır* = φαῖος ἀποκλίνων εἰς τὸ κυανοῦν, ἢ χρώματος φαιοῦ μετὰ κυανῶν γραμμῶν, καὶ στηριζόμενος στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἔμπορα Ν. Δέδου, μὲ ἡμερομηνία 12 Ἰουλίου 1696, ποὺ στέλνει στὸν ἐμπορικὸ του ἀντιπρόσωπο στὴ Βενετία, στὴν ὁποία ἀπαντᾷ ἡ φράσις: «στεῖλε μου ἀπὸ τὴν "φάμπρικα" τὸ ἄλικο ράζο μπράτσα 200...», ἢ κατ' ἄλλη ἀνάγνωσις: «στήλε μου ἀπὸ τὴν φάμπρικα τοῦ ἄλικου ράζο φιστηκὸν πράτσα 200...» συμπεραίνει ἐντελῶς ἀπίθανα, σ. 158, ὅτι: «ἡ λέξις *άλικος* ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς χημείας, ποὺ παρατηροῦμε στὴν Εὐρώπη ὕστερα ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ σημαίνει τὴ φέριμα μιᾶς φάμπρικας ποὺ λειτουργοῦσε στὴ Βενετία γύρω στὰ 1650... ἓνα ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ ἦταν καὶ τὸ ἄλικο ὕφασμα».

Ἡ λ. *al* = κόκκινος, ἀπαντᾷ στὴν ἀρχαία τουρκικὴ καὶ ἔχει ἐπιβιώσει στὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς σύγχρονες τουρκικὲς γλώσσες. Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, σ. 120. Martti Räsänen, *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türkisprachen*, Helsinki 1969, σ. 14. Μ. Φιλήντα, *Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας*, τ. 1-2. Ἀθήνα 1907-10, σ. 509, λήμμα 1517.

94. *LSJ*, σ. 1064. Πεδανίου Διοσκουρίδου Ἀναζαρβέως, *Περὶ ὕλης ἰατρικῆς*, ἔκδ. Max Wellmann, Berolini 1958, I 100. J. André, *δ.π.*, σ. 192, ὅπου καὶ περισσότερες πληροφορίες. Π. Γ. Γενναδίου, *δ.π.*, τ. 2, σ. 584. Ὁ Giov. Andrea Crupi, *La «glossa» di Bova, Schema grammaticale e lessico*, Bova Marina 1979, σ. 49, παραθέτει τὴ λ.: «*alici(i)*, specie di arbusto».

Ἦ Ὁ Ἰω. Χαβάκης⁹⁵ μᾶς πληροφορεῖ λεπτομερέστατα γιὰ τὸ θέμα: «Ἐπὶ τὰς «κορωνῶνες», δηλαδὴ τὰ πλάγια τοῦ ἀργαλειοῦ, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓνα ξύλινο σύμπλεγμα, σὲ σχῆμα κεφαλαίου γράμματος Π, παγίως σφηνωμένου στὸ ξύλινο σῶμα τῶν μεργιῶν. Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ σχηματίζει μὲ τὰ μεργιὰ τὴν ἐπιμηκέστερη πλευρὰ τοῦ ἀργαλειοῦ. Οἱ δύο κορωνῶνες ἐνώνονται στὴ μέση περίπου τοῦ ὀριζόντιου βραχίονά τους, μὲ ἓνα ἄλλο ξύλινο βραχίονα, τὴ «βέργα-στέγη», τοῦ ἀργαλειοῦ. Οἱ τέσσερις κάθετοι βραχίονες τῶν κορωνῶν, ποὺ βρίσκονται ἀντίστοιχα, μπροστὰ καὶ πίσω στὸν ἀργαλειὸ ἀνὰ δύο, χρησιμεύουν γιὰ νὰ στηρίζουν τὰ «ἀντία». Οἱ δύο μπροστὰ, τὸ «μπροστινὸ ἢ κάτω ἀντία» καὶ οἱ δύο πίσω, τὸ «πισινὸ ἢ πάνω ἀντία». Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἔχουν σὲ ὅλο τὸ πάχος τοῦ σώματός τους δυὸ κατάλληλες ἐντομές, ποὺ λέγονται «ἀμασχάλες τῶν ἀντιῶν». Οἱ κορωνῶνες, κουρδῶνες ἢ ἀμασχάλες (τῶν ἀντιῶν) ὀνομάζονται ἐπίσης⁹⁶ κοράτσες καὶ κοῦτσες (Ρόδος)⁹⁷.

Ἦ λ. ἴσως προέρχεται ἀπὸ τὸ ρομανικὸ⁹⁸ *genul'ε* = γόνατο, μὲ τὸ προθετικὸ ἀ- γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ συνώνυμο ἀμασχάλη.

18) ἀ ν δ ῆ ρ ι - ἀ ρ δ ῆ ρ ι

«ἀνδῆρι τό, ἀνδήλι, ἀρδήρι, ἀρδήλι Καλαβρ.

Ἦ ἀπὸ τὸ ἀμάρτ. οὐσ. ἀντήριον, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. ἀντηρίς. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς καλαμωτὲς ποὺ στηρίζονται σὲ σκελετὸ (σκαλωσιὰ) καὶ χρησιμεύουν γιὰ τὸ θρέψιμο μεταξοσκωλήκων ὁ.π.». (ΙΑΕΙΚΙ 1,202).

Ἦ λ. ἔχει ἐτυμολογηθεῖ σωστὰ ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο *ἀντήριον, πρβ. τὴ γλῶσσα τοῦ Ἦσύχιου⁹⁹: ἀντήριος· στήμων. καὶ ὁ κανὼν <ὁ> προσκειμένος τῇ θύρα, ὃν ἐνιοὶ καλυπτῆρά φασι, ἀλλὰ ξανασυντάχθηκε κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα ἀρδήρι¹⁰⁰, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς, ὅπου παρατηρεῖται ἀστήρικτα ὅτι ἐὰν ἡ λ. προερχόταν ἀπὸ τὸ ἀντηρίς θὰ προέκυπτε¹⁰¹ ἀντηρίδι (ον) καὶ συνάπτεται μὲ ἀβεβαιότητα μὲ τὸ ἐλληνοιστικὸ ἀνδερρον¹⁰² = 1) raised bank by the side of a river or ditch, dike.

95. Ἦω. Χαβάκης, Ἦ κρητικὸς ἀργαλειὸς καὶ τὰ κρητικὰ μεσαιωνικὰ καὶ μεταμεσαιωνικὰ ροῦχα, ἔκδ. δευτέρα, Ἦθήναι χ.χ., σ. 12.

96. Ἦρ. Ἦγγελοπούλου Βόλφ, Ἦ ἀργαλειός, πρῶτα βήματα στὴν τεχνικὴ τῆς ὑφαντικῆς, Ἦθήναι 1986, σ. 23, 262.

97. Χρ. Ἦ. Παπαχριστοδούλου, Λεξικὸ τῶν ροδίτικων Ἦδιωμάτων, Ἦθήναι 1986, σ. 295.

98. W. Meyer-Lücke, REW, σ. 319, λῆμμα 3737.

99. Hesychiei Alexandrini Lexicon, α 5368.

100. Ἦν. Καραναστάση, ΙΑΕΙΚΙ, τ. 1, σ. 296.

101. Ἦ P. Chantraine, Ἦπ., τ. 1, σ. 92, παρατηρεῖ γιὰ τὸ θέμα: ἀντηρίς, -ίδος. Diminutif ἀντηρίδιον (hellen.); on a aussi ἀντήριος..., cf. πάγιος ἢ οἰτὲ de παγίς, βῶμιος ἢ οἰτὲ de βωμίς.

102. LSJ⁹, σ. 127. N. Andriotis, Ἦπ., λῆμμα 623, ὅπου καὶ οἱ διάφοροι τύποι καὶ σημασίες τῆς λ. στὰ νεοελληνικὰ Ἦδιώματα.

2) border, edge, of the sea. 3) border for plants or flowers, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει σχέση με τὴν προέλευση τῆς λέξης.

19) ἀ ν τ σ α ρ ι ἄ δ ζ ω

«ἀντσαριἄδζω, ἀντσαριἄζ-ζω Καλαβρ.

Ἄγνωστου ἐτύμου.

Διακρίνω ἀπὸ μακριά». (*IAEIKI* 1,235).

Ὁ G. Rohlfs¹⁰³ ἔχει ἀποθησαυρίσει τοὺς τύπους: *anzára* Reggio (Ciminà, Cittanova), *nzara* (Antonimina), *lanzáru* (Card.), *anzáru* (S. Crist.) = piano sopra un pendio o un precipizio = ἡ ταράτσα πάνω ἀπὸ μιὰ κατηγοριὰ ἢ ἕνα γκρεμό, καὶ παράγει τὸ ρῆμα *anzariázio* 'io scorgo' = βλέπω, διακρίνω, ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω τύπους. Καταλήγει με τὴν ἄποψη ὅτι ἡ λ. εἶναι ἀσαφοῦς προελεύσεως καὶ ὅτι ἴσως ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ *andžār* 'terrazza', 'tetto di una casa'.

Ἡ λ. *anzára* καὶ οἱ συναφεῖς τύποι πράγματι προέρχονται¹⁰⁴ ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ¹⁰⁵ *andžār* = toit, terrasse d'une maison, ποῦ ἀπαντᾷ κυρίως ὡς *i(n)džār*, *idžāra*¹⁰⁶ = the flat top, or roof, of a house, that has not around it anything to prevent a person's falling from it, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ συριακὸ-ἀραμαϊκὸ¹⁰⁷ *egra* = a roof, house-top, the top of an altar.

Τὸ ρῆμα ἀντσαριἄδζω δὲν ἔχει σχέση με τὸ *anzára*, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο¹⁰⁸ ἐξοράω = see from afar = βλέπω ἀπὸ μακριά, σημασία ταυτόσημη, με τροπὴ τοῦ ε > α, πρβ.¹⁰⁹ ἐλασία > ἀλασία, ἐλαύνω > ἀλάν-νω, ἐμπρός > ἀμβρό, καὶ τοῦ ξ > ντσ, πρβ.¹¹⁰ ἐξάρτι(ον) > ἀντσάρτι, ἀζινάριν > ἀντσινάρι, κατὰ τὰ εἰς -ιάδζω¹¹¹, δηλαδή *ἀντσαριἄδζω > ἀντσαριἄδζω, με ἐξακολουθητικὴ ἀφομοίωση α + ο > α + α, πρβ.¹¹² ἀντρομίδα > ἀντραμίδα, Πάνορμο > Πάναρμο, ἀλοσάχνη > ἀλασάχνη.

103. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 41-42.

104. G. Battista Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine, con speciale riguardo all'Italia*, τ. 1-2, Brescia 1972, τ. 1, σ. 251.

105. A. de Biberstein Kazimirski, *Dictionnaire arabe-français*, τ. 1-2, Paris 1860, τ. 2, σ. 1203β.

106. E. W. Lane, *An Arabic-English Lexicon*, derived from the best and the most copious eastern sources, τ. 1-8, London 1863-93, τ. 1, σ. 24β.

107. S. Fraenkel, *Die aramäischen Fremdwörter im Arabischen*, Leiden 1886, σ. 25. J. Payne Smith (Mrs. Margoliouth), *A Compendious Syriac Dictionary*, founded upon the Thesaurus Syriacus of R. Payne Smith, Oxford 1903, ἀνατ. 1979, σ. 3b. C. Brockelmann, *Lexicon Syriacum*, Halis Saxonum 1928², σ. 5α.

108. *LSJ*⁹, σ. 598.

109. Ἄν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 102, 104, 144. G. Rohlfs, *Grammatik*, σ. 27.

110. Ἄν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 344, 400.

111. Ἄν. Καραναστάση, *IAEIKI*, τ. 2, σ. 450.

112. Μ. Φιλήντα, *GTE*, τ. 3, σ. 150.

20) ά π ο υ ν ά ι

«άπουνάϊ τό, 'Απουλ.

Κατά πρόταση Α. Τσοπανάκη, από τὸ ἀρχ. οὐσ. *Ιπνός* = κάμινος. Κατὰ τὸν Rohlfs, ἀγνώστου ἐτύμου. Βλ. L. Gr. στή λ. άπουνάκιον.

Τὸ μικρὸ καμίνοι γιὰ κάρβουνα, ποὺ κάνουν ἀπὸ τὰ μισοκαμένα ξύλα προηγηθέντος μεγάλου καμινιοῦ». (*IAEIKI* 1,278).

'Ο G. Rohlfs¹¹³ σωστά θεωρεῖ τὴ λ. άσαφοῦς προελεύσεως (Unklarer Herkunft), γιὰ τὸ συσχετισμὸς τῆς μετὰ τὸ *Ιπνός*¹¹⁴ = oven, furnace, εἶναι μᾶλλον ἀδύνατος γιὰ φωνητικούς λόγους. 'Η λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ *tābūn(a)* = 1) a place¹¹⁵ in which fire is covered [in a hollow] in the earth, in order that it may not become extinguished. 2) petit¹¹⁶ four à l'usage des femmes arabes, en forme de jarre renversée avec l'ouverture en haut, τὸ ὁποῖο μετὰ τὴν κατάληξιν -άκι, ἔδωσε τὸ ἀμάρτυρο *ταπουν-άκι > *άπουν-άκι, μετὰ πτώσιν τοῦ ἀρχικοῦ τ- τὸ ὁποῖο τὸ ἐξέλαβαν γιὰ τὸ ἄρθρο, πρβ. ἰταλικὰ¹¹⁷ *tarice* > *άρίκι*¹¹⁸ = ραπανάκι, > άπουνάϊ, πρβ.¹¹⁹ *κρασάκι* > *κρασάϊ*, *παιδάκι* > *παιδάϊ*.

21) ἄ ρ α β ο

«*ἄραβο* ἐπίθ. Καλαβρ.

'Απὸ τὸ *ἄραβ-* θέμ. τοῦ ἐθνικοῦ ὄν. *ἄραβ-βος* καὶ τὴν κατάλ. -ο(ς).

Μεταφ. 1) 'Ο κακὸς καὶ ἄσχημος Χωρίο Ροχούδ: "Ἐνα χριστιανὸ *ἄραβο* = ἕνας ἄνθρωπος κακὸς καὶ ἄσχημος. 2) 'Ο σκληρὸς, ὁ πετρώδης, ἐπὶ ἀγροῦ: "Ἐνα χωράφιν *ἄραβο* = ἕνα χωράφι μετὰ χῶμα σκληρὸ, πετρώδες. 3) 'Ο ἄγονος, ἐπὶ ἀγροῦ: *Χωράφιν ἄραβο*, 'έν γάν-νει τίποτε = χωράφι ἄγονο δὲν παράγει τίποτε». (*IAEIKI* 1,287).

113. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 51.

114. *LSJ*, σ. 832. Στὸ 'Ονομαστικὸν τοῦ 'Ιουλίου Πολυδεύκου, ἔκδ. Imm. Bekker, Berolini 1846, Z 110, διαβάζομε: καὶ ἄνθρακες καὶ μαρτλη, καὶ οἱ τεχνῖται ἀνθρακῆς καὶ τὸ ἀγγεῖον τῶν ἀνθρώκων λάρκος καὶ φορμός, ἡ δὲ τῶν ἀνθρώκων κάμινος πνιγεύς.

115. E. W. Lane, *ἔ.π.*, τ. 5, σ. 1829β.

116. R. Dozy, *Supplément*, τ. 2, σ. 27β. Hans Wehr, *A Dictionary of Modern Written Arabic*, edited by J. Milton Cowan, Wiesbaden 1974³, σ. 554α: *tābūna*, a small, jar-shaped oven, sunk in the ground, open on top, used for baking bread; bakery; (baker's) oven. 'Η λ. ἔχει περάσει στὰ ἰταλικὰ ἰδιώματα ὡς *tabbuna* (Trapanese) = certo vaso di terracotta. G. B. Pellegrini, *ἔ.π.*, τ. 1, σ. 168-69.

117. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 55. C. Battisti - G. Alessio, *DEI*, τ. 5, σ. 3193: «*radice*; il raphanus sativus di Linneo. In questo significato usato in Toscana, in Emilia, Romagna, Sicilia e Sardegna».

118. 'Ο 'Αν. Καραναστάσης, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 302, ἀκολουθώντας τὸν G. Rohlfs, σ. 55, ἐτυμολογεῖ τὴ λ. ἀπὸ τὸ ἰταλ. ἰδιωματικὸ *tarice*, καὶ προσθέτει ὅτι αὐτὴ ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ κοινὸ ἰταλικὸ *radice* = ρίζα· προφανῶς πρόκειται γιὰ παρανόηση, γιὰ τὸν ὅτι ὁ Rohlfs ἀναφέρει σαφῶς ὅτι ἡ λ. *radice*-ravanello = Ράφανος ὁ ἐδώδιμος (*Raphanus sativus*), βλ. καὶ τὴν ὑπ. 116.

119. 'Αν. Καραναστάσης, *IAEIKI*, τ. 1, σ. 81. G. Rohlfs, *Grammatik*, σ. 56.

Ἡ λ. δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ *ἄραψ -βος*, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ σικελικὸ¹²⁰ *rabbiu* = *rabbioso* = λυσσώδης, ὀργίλος, μὲ ἐπίδραση τοῦ ἰταλικοῦ-σικελικοῦ *arrabbiare* = 1) λυσσῶ. 2) ξεραίνομαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο κατὰγεται καὶ τὸ ἀνωτέρω σικελικὸ *rabbiu*, πρβ. καὶ τῆ φράση *terra arrabbiata* = γῆ γεωργηθεῖσα ἀπαλὴ ἢ ὑγρὰ ἢ παγωμένη, ἥτις ὑπισχνουμένη ἐν χλόῃ μεγάλην συγκομιδὴν, ἐν τῷ θέρει παράγει κενούς στάχους.

22) ἀ ρ ί κ α μ β ο

«ἀρίκαμβο ὁ, ρίκαμφο, ρίκαμο, ρίκαμα, ὀρίκαμα Καλαβρ.

Ἡ λ. φέρεται ἀπὸ τὸ *ΙΑΑ* καὶ τὸν Rohlfs (L. Gr. στή λ. ἀρίκαμπος) ἀγνώστου ἐτύμου. Κατὰ Μογ. (B, 19) ἀπὸ τὸ *ἐριφίκαμπος*, κατὰ Alessio (*RIL* 77,624) ἀπὸ τὸ **ἀρνίκαμπος*. Τὸ α' συνθετ. τῆς λ. παραμένει ἀγνωστο, ὡς β' συνθετ. πιθανῶς τὸ οὐσ. *κάμψη*.

Αἰμάτακας, τσιμπούρι». (*ΙΛΕΙΚΙ* 1,302).

Ἡ Ἑλ. Γιακουμάκη¹²¹ δέχεται ὡς δεύτερο συνθετικὸ τῆς λ. τῆ λ. *κάμψη* καὶ παράγει τὸ πρῶτο τμημα τῆς ἀπὸ τὸ «ἀρχ. *ἄκαρι* τὸ ὁποῖο σημαίνει τσιμπούρι, αἰμάτακας, δηλ. *ἄκαρι κάμψη / ἀκαρίκαμψη* καὶ καθ' ἀπλολογία *ἀρίκαμψη / ἀρίκαμφο*».

Οἱ προσπάθειες νὰ ἐτυμολογηθεῖ ἡ λ. ἀπὸ κάποιο ἀγνωστο πρῶτο συνθετικὸ καὶ τῆ λ. -*κάμψη* δὲν ὀδηγοῦν σὲ θετικὰ ἀποτελέσματα· ἄλλωστε, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ λήμματος *κάμψη*¹²², ὅλοι οἱ ἰδιωματικοὶ τύποι διατηροῦν τὸ *mb*, ἢ τὸ τρέπουν σὲ *mp* > *pp*, μὲ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔχομε *κάμψη* > **κάμη*, ἐνῶ οἱ τρεῖς τύποι τῆς λ. *ἀρίκαμφο*, εἶναι μὲ τελικὸ -*m*-, δηλ. *ρίκαμο, ρίκαμα, ὀρίκαμα*.

Νομίζω ὅτι ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸ¹²³ *rriqën, rriqër* = τσιμπούρι, μὲ τροπὴ τοῦ *v* > *μ*, πρβ. τουρκ. *kurşun* > *κουρσούμι*, τουρκ. *katran* > *κατράμι*, καὶ ἐνρίνωση τοῦ *m* > *mb*, πρβ.¹²⁴ *ἀμόνι* > *ἀμβόνι* (Otranto), τὸ ὁποῖο παράγεται¹²⁵

120. Ant. Traina, *δ.π.*, σ. 795. G.-F. Barberi - N. Basta - E. Cerati, *Gran Dizionario Italiano-Francese*, Paris 1854, σ. 98. Μ. Π. Περίδου, *Λεξικὸν Ἰταλικὸν καὶ ἑλληνικόν*, τ. 1-2, Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1862, τ. 1, σ. 141.

121. Ἑλ. Γιακουμάκη, *δ.π.*, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 15 (1985) 308.

122. G. Rohlfs, *LGII*, σ. 205-206.

123. S. E. Mann, *An Historical Albanian and English Dictionary* (1496-1938), London 1948, σ. 439.

124. Φ. Κουκουλέ, Περὶ ἀναπτύξεως ἐρρίνου ἐν τῇ νεωτέρῃ ἑλληνικῇ, *Ἄθηνά* 48 (1938) 117-122.

125. G. Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg 1891, σ. 374.

ἀπὸ τὸ λατινικὸ¹²⁶ *ricinus* = κρότων, αἰμάτακας, τσιμπούρι, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ρομανικὰ¹²⁷ παράγωγα: (vegljotisch) *drečno*, (logudoresisch) *erigine*, (campidanisch) *režini*.

Πειραιᾶς

Κ. ΚΑΡΑΠΟΤΟΣΟΓΛΟΥ

126. A. Ernout - A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris 1967⁴, σ. 573.

127. W. Meyer-Lübke, *REW*, σ. 603, λῆμμα 7300.